

1.01
338.12(497.17)"1945/1991"
Prejeto 25. 2. 2002

UDK

Novica Veljanovski*

Ekonomski položaj Makedonije v Jugoslaviji

IZVLEČEK

Vrsto desetletij, vse do konca druge svetovne vojne, je bila Makedonija na obrobju zanimanja jugoslovanske ekonomske politike. Po letu 1945 so se razmere spremenile, kot manj razvita republika je bila tudi Makedonija kot prejemnik sredstev vključena v prizadevanja za preseganje medregionalnih razlik v Jugoslaviji. Navkljub tavanju, nesporazumom, obtožbam, napačnim rešitvam in podobnemu, se je makedonsko gospodarstvo najbolj razvilo v obdobju 1971-1991. V splošnem pa velja zaključek, da je nezadostna gospodarska rast Makedonije v primerjavi z ostalimi jugoslovanskimi republikami rezultat ne samo objektivnih ampak tudi subjektivnih dejavnikov.

Ključne besede: Makedonija, Jugoslavija, ekonomski položaj, gospodarstvo

ABSTRACT

MACEDONIA'S ECONOMIC POSITION IN YUGOSLAVIA

For several decades up to the end of the second world war, Macedonia was neglected by the Yugoslav economic policy. After 1945 the situation changed and Macedonia as a less developed republic benefited from the funds aimed at overcoming interregional disparities in Yugoslavia. Despite numerous disagreements, accusations, wrong decisions and similar problems Macedonian economy bloomed the most in the period from 1971 to 1991. It can generally be concluded that insufficient economic growth of Macedonia compared to other republics of the former Yugoslavia was not only a result of objective but also of subjective factors.

Key words: Macedonia, Yugoslavia, economic position, economy

Ko gre za Makedonijo, se makedonsko zgodovino pisje ne odreka delov Makedonije v Grčiji in Bolgariji, delno pa tudi delov v Albaniji. Zgodovinska znanost preučuje Egejsko in Pirinsko Makedonijo skupaj z delom Vardarske Makedonije, ki se je 2. avgusta 1944 konstituiral kot federalna enota v okviru Demokratične Federativne Jugoslavije, kot se je ta takrat imenovala. Čeprav vsi znanstveni projekti vključujejo preučevanje teh delov,¹ se v prispevku ne bomo

* Dr., redni profesor, Institut za nacionalna istorija, MK-1000 Skopje, Grigor Prličev 3, e-mail: veljanovski@yahoo.com

¹ Ivan Katardžiev, Istorija na makedonskiot narod, t. 4. Makedonija medu Balkanskite i Vtorata

ukvarjali z njimi, ker so ostali v sestavi drugih držav. Preučevanje ekonomske zgodovine teh delov se nanaša na druge države, ne pa na Jugoslavijo, in to je razlog, da se z njimi ne bom podrobneje ukvarjal.

Ekonomska zgodovina Makedonije ni zadostno raziskana in se premalo preučuje. Eden od razlogov za to je brez dvoma dejstvo, da se je zgodovina Makedonije v glavnem ukvarjala s političnimi vprašanji oziroma s preučevanjem političnih bojov za nastanek makedonske države, nato s problemi makedonske manjšine v delih Makedonije, ki so ostali zunaj njenega ozemlja in z drugimi političnimi vprašanji, ki so imeli več ali manj nacionalne značilnosti. Kljub temu da obstajajo tudi drugi razlogi, ni mogoče najti pravega opravičila za zapostavljenost tega dela zgodovinopisja. V Makedoniji ni objavljena niti ena monografska študija, posvečena ekonomski zgodovini. V zgodovinskih delih je zgodovina gospodarskih gibanj precej obrobna. Ker ni mogoče podati bolj izčrpne sinteze, bom zgolj zabeležil nekaj temeljnih vprašanj in značilnosti ekonomskega položaja Makedonije v Jugoslaviji.

Do leta 1913, ko je bila Makedonija z drugo balkansko vojno razdeljena med Srbijo, Grčijo in Bolgarijo, je Makedonija bila del turškega cesarstva. Bila je zadnji del, ki se je osvobodil iz turške oblasti. Vendar pa je, kar zadeva ekonomska gibanja, celovitost makedonskega ozemlja omogočala boljše pogoje za razvoj gospodarstva, čeprav so fevdalni odnosi, ki jih je vzpostavila turška uprava, začeli resno ovirati procese gospodarske modernizacije, ki je potekala v zahodno-evropskih državah. Ugodnejši pogoji so bili posledica tega, da je morala Turčija ohranjati bolj homogeno ekonomsko strukturo. Poleg tega je v makedonskih mestih pod turško upravo delovalo nekaj konzulatov in drugih diplomatskih in trgovskih predstavništev evropskih držav. Tako je bilo na primer mesto Bitola bolj razvito od drugih mest v Makedoniji in je imelo močne gospodarske, predvsem pa trgovske dejavnosti. Veles, ki leži v zgornjem toku Vardarja, in je bil križišče cestnih in železniških prometnic, se je prav tako razvijal hitreje kot ostala mesta v Makedoniji.

Razdelitev Makedonije z Mirovno pogodbo v Bukarešti leta 1913² je popolnoma spremenila razmerja. Vsi trije deli razdeljene Makedonije so postali periferije treh držav - Srbije, Bolgarije in Grčije. Na drugi strani pa je del, ki je pripadel Grčiji, doživel drugačno usodo, saj je bil najbolj plodno področje današnje severne Grčije, z dostopom na Belo morje in z razvitim pristaniščem Solunom.

V obdobju, ko je bil del Vardarske Makedonije pod Srbijo in pozneje pod Kraljevino Jugoslavijo, je bil zaradi svoje lege na skrajnem jugu države precej odrezan in zato zapostavljen pri gospodarskih vlaganjih in razvoju. Na prste ene roke se lahko naštejejo objekti, ki jih je zgradila Kraljevina Jugoslavija. Prevladovalo je namreč mnenje, da je tam treba razvijati kmetijstvo, zato ni bilo dobičkonosne in akumulativne industrije. Nekaj malega je bilo investiranega v prehranske in predelovalne zmogljivosti, v tekstilno, usnjarsko, kemijsko, nič pa

svetska vojna (1912-1941). Institut za nacionalna istorija, Skopje, 2000, str. 1-572.

² S to pogodbo (28. 7-10. 8. 1913) je bila po Drugi balkanski vojni Makedonija razdeljena med Grčijo, Srbijo in Bolgarijo. Grčija je dobila 34.356 kvadratnih kilometrov oz. 51% ozemlja, Srbija 25.713 (39%), Bolgarija pa 6.798 kvadratnih kilometrov (9%) makedonskega ozemlja (Makedonski istoriski rečnik, Institut za nacionalna istorija, Skopje, 2000, str. 93).

v težko industrijo. Domači kapital, investiran v makedonsko gospodarstvo, ni imel dovolj moči in možnosti, da bi prerastel krajevne ali regijske meje, za tuji kapital pa je bila Makedonija tvegana. Po letu 1935, ko so se začela vlaganja tujih podjetij, se je stanje nekoliko izboljšalo.³

Med obema svetovnima vojnoma je bila Makedonija kot del tedanje Vardarske banovine v glavnem kmetijsko območje. Kar 75% prebivalstva se je ukvarjalo s kmetijstvom, v katerem je prevladovalo tradicionalno primitivno kmetovanje. Najpomembnejši kmetijski pridelki so bile žitne kulture in riž, od industrijskih pa tobak, mak, svila in bombaž. Velik del prebivalstva se je ukvarjal z živinorejo. Ekstenzivni pridelavi kmetijstva in živinoreje je zagotavljala konkurenčnost na tedanjem jugoslovanskem trgu cenejša delovna sila.

Pridelovanje tobaka je bilo najpomembnejša panoga, saj so bile z njo povezane trošarine, ki so polnile proračun države. Poleg vremenskih pogojev so na pridelavo tobaka vplivale tudi spremembe odkupnih cen. Tako je na primer leta 1923 znašala odkupna cena 22,3 dinarjev, leta 1933 pa je padla na samo 7 dinarjev. Ker se je s pridelavo tobaka ukvarjalo približno 13% prebivalstva Vardarske Makedonije, so taka nihanja cen v pozameznih obdobjih povzročala tudi politične probleme, ki so se manifestirali kot socialno in celo nacionalno vprašanje. Pridelovalci tobaka so menili, da gre pri tem za zlonameren odnos države zaradi njihovih nacionalnih čustev. Tako je Trgovsko-industrijska zbornica v Skopju 5. januarja 1934 ostro reagirala pri predsedniku jugoslovanske vlade z memorandumom, v katerem je zahtevala zvišanje cen in je temu vprašanju dala tudi politično konotacijo. Nezadovoljstvo zaradi gospodarskega položaja pridelovalcev tobaka se je znašlo leta 1938 tudi pred parlamentom Kraljevine Jugoslavije, vendar se stanje ni bistveno spremenilo.⁴ Podobno razmere so bile tudi pri drugih pridelkih. Značilna je bila predvsem pridelava maka oziroma opija. S to pridelavo se je ukvarjalo mnogo makedonskih družin. Namesto da bi se pridelava povečevala, se je zmanjševala zaradi uvajanja destimulativnih ukrepov. K temu je treba dodati tudi špekulantske in monopolske afere Jugoslovanskega zavoda za odkup maka. O tem je, denimo, pisal časopis "Naša reč", ki je razkrival mahinacije in zahteval, da se prepreči izkoriščanje makedonskega prebivalstva z monopolnimi proizvodi.⁵

Kar zadeva industrijsko proizvodnjo, sem že omenil, da se število industrijskih podjetij ni bistveno povečevalo. Njihov kapital je bil leta 1925 ocenjen na 48.600.000 dinarjev, za lahko industrijo in tehnično neopremljene industrijske objekte. Med 29 "okraji" jih kar 24 ni imelo niti enega industrijskega objekta. Njihovo število se je sicer povečalo četrtem desetletju, vendar največ pri mlinih, zmogljivostih za proizvodnjo piva in mila. Največji del industrijske proizvodnje je bil lociran v Skopju, 25% industrije je predstavljala živilska industrija, okoli 11% pa tekstilne industrije.⁶

Izgradnja železnice je bila na boljšem zaradi strateške povezave z Egejskim morjem. Tako je bila leta 1930 končana tudi proga Veles-Prilep-Bitola, s katero je

³ Nadežda Cvetkovska, Makedonija medu dvete svetski vojni. "Zapoznajte ja Makedonija", Ina-Komerc, Skopje, 2001, str. 93.

⁴ Katardžiev, nav. delo, str. 167.

⁵ Nav. delo, str. 169.

⁶ Cvetkovska, nav. delo, str. 92.

bilo Bitola, že prej gospodarsko razvito mesto, končno povezana z železnico, ki se je nadaljevala proti Grčiji.

Kraljevina Jugoslavija ni preveč skrbela za razvoj Makedonije, ki je veliko pretrpela v času prve svetovne vojne. Raziskave gospodarskega razvoja Makedonije kažejo, da je od sredine četrtega desetletja dvajsetega stoletja do začetka druge svetovne vojne na Balkanu doživelj varinarski del Makedonije težko gospodarsko krizo. Od leta 1935 do 1939 ni bilo zgrajeno niti eno industrijsko podjetje in je zato razvoj makedonskih mest precej stagniral. Delež registriranih tovarn v Makedoniji leta 1938 je znašal 2,98% vseh tovarn v Jugoslaviji.⁷

Znano je, da so potekale na območju Vardarske Makedonije glavne operacije makedonske (solunske) fronte. Srbski politik, pozneje kmetijski minister, Vasa Čubrilović, je leta 1939 povsem realno analiziral težko ekonomsko stanje Vardarske Makedonije in obtožil srbske oblasti za "brezbrižnost za razvoj gospodarskih pogojev v Makedoniji".⁸ Čubrilović se je zavzemal predvsem za razvoj živinoreje in kmetijstva nasploh v Makedoniji.

Med drugo svetovno vojno so Makedonijo okupirale Bolgarija, Nemčija in Italija. Italiji je pripadla Zahodna Makedonija, kjer so civilno oblast prevzeli Albanci. Nemci so investirali samo v rudnike, kjer so eksploatirali rudno bogastvo. Bolgari tega niso hoteli storiti, ker jim je bila Makedonija dana samo začasno, to je do konca vojne. Italijani in Bolgari so se "borili" za mejno črto in se prepirali o delitvi makedonskega ozemlja.⁹ Bolgarija je načrtovala, da bi z železnico povezala Vardarsko Makedonijo, ki jo je imela za bolgarsko, vendar so načrti živeli samo v razpravah bolgarskega parlamenta. Do konca vojne se gradnja proge ni začela.¹⁰

Makedonsko prebivalstvo v Zahodni Makedoniji, kjer je bila civilna oblast v rokah Albancev, je bilo predmet različnih pritiskov, katerih cilj je bilo njihovo izseljevanje proti vzhodu. V delih, ki so bili pod bolgarsko okupacijo, jih je sprejela Bolgarija kot "bolgarski narod". Dajala jim je pomoč, ki pa jo je v državnem proračunu Bolgarije vkalkulirala kot sredstva, vložena v Makedonijo. Treba je priznati, da si tudi sama Bolgarija ni bila povsem na jasnem, ali bo od Hitlerja dobila Makedonijo ali ne. V bolgarskem parlamentu je bilo vprašanje Makedonije in njene usode po vojni večkrat na dnevnem redu. Pojavljali so se tudi odpori bolgarskemu investiranju v Makedoniji do konca vojne.¹¹ Zaradi pritiska ZSSR in drugih antifašističnih držav v koaliciji se je Bolgarija pokušala nekajkrat izvleči iz vojne, vendar pri tem ni uspela.¹² Tako je druga svetovna vojna še bolj razdejala makedonsko gospodarstvo. Ob vojnemu uničevanju ni prišlo do izgradnje novih objektov, odnešeno je bilo še tisto, kar je nastalo pred vojno. Bolgarija je bila na Pariški mirovni konferenci 1946 leta oproščena plačila reparacij Jugoslaviji, da bi se izboljšali medsebojni odnosi.

Po koncu vojne, v kateri so bili uničeni tudi dotedanji industrijski obrati,

⁷ Arhiv Jugoslavije, Beograd, Razvitak industrije i industrijska politika u Staroj Jugoslaviji, Arhiv CK SKJ - 1945/1954, 1

⁸ Katardžiev, nav. delo, str. 173.

⁹ Ilčo Dimitrov, B'lgaro-italijanski političeskija odnošenija 1922-1943. Sofia, Galia, 1996, str. 342-369.

¹⁰ Novica Veljanovski, Makedonskoto prašanje vo bugarskiot parlament 1941-1944. Institut za nacionalna istorija, Matica Makedonska, Skopje 1996, str. 196-201.

¹¹ Ravno tam.

¹² Dimitrov, nav. delo, str. 364-368.

rudarske inštalacije in podobno, jih je morala Makedonija z lastnimi močmi in sredstvi obnoviti. Na začetku obnove dežele so bili rezultati precej dobri. Ljudje so bili v glavnem zadovoljni, ker je bila končno rojena nova makedonska država.¹³

Raziskovanja ekonomskega položaja LR Makedonije ni mogoče povsem izdvojiti od ostalih delov Jugoslavije. Nanjo je vpivala ista zakonska ureditev, vendar je bil njen izhodiščni položaj drugačen. V letih 1945-1991 je bil njen ekonomski položaj zelo odvisen tudi od političnih razmer v posameznih republikah, razmere v Makedoniji pa tudi niso bile najboljše.

V makedonskem razvoju lahko ločimo tri obdobja: obdobje administrativno-centralistične federacije (1945-1950), obdobje "samoupravne dezorientacije" (1951-1970) in obdobje "decentralizacije in razpada SFR Jugoslavije" (1971-1991).

V obdobju administrativno-centralističnega vodenja gospodarstva je Makedonija poleg obnove dežele namenila največjo pozornost razvoju kmetijstva. Nastanek glavnih in generalnih direktij kot podaljšane roke državnega lastništva ni prispeval k razvoju kompaktnega gospodarstva. Rezultati so bili doseženi v glavnem na področju kmetijske, tekstilne in predelovalne industrije. Obnova gospodarstva je povzročala močne pretrese. Sprememba lastniških razmerij z ekspropriacijo in agrarno reformo je povzročila številne konfliktne situacije, ki so onemogočale stabilen gospodarski razvoj.¹⁴ K temu je treba dodati še to, da se je prejšnja ekstenzivnost gospodarstva zaradi pomanjkanja investicij za nove objekte še naprej ohranjala.

Uresničevanje zveznega Zakona o agrarni reformi in kolonizaciji iz leta 1945 je povzročilo nezadovoljstvo tistih, ki jim je bila odvzeta zemlja. Veliko problemov je bilo tudi pri razdelitvi zemljiškega sklada. Razen tega se je poskušal večji del tega sklada zadržati v državni lasti. Prav tako niso bili majhni problemi v zvezi s kolonizacijo. Ljudje iz hribovskih vasi, ki so sodelovali v vojni, so pričakovali, da bodo izpolnjene obljube, ki so bile dane v času vojne, da bodo dobili zemljo in da bodo kolonizirani v plodnejših krajih. Bolgari so med vojno pregnali srbske koloniste, ki so se hoteli vrniti tja, od koder so bili pregnani. Makedonska vlada je prepovedala vrnitev srbskim kolonistom in nastali so politični problemi, ker je srbske koloniste podpirala Srbija, pa tudi federacija. Zato je bilo otežkočeno koloniziranje nekaj tisoč Makedoncev v Vojvodini, kar je bilo pozneje vendar uresničeno. Iz Makedonije se je v Vojvodino izselilo 1.678 družin z 10.354 člani.¹⁵

Na začetku državljanske vojne v Grčiji leta 1946 in pozneje je Makedonija sprejela več kot dvajset tisoč beguncev iz Grčije. Priskrbeti jim je morala zemljo in za njihove potrebe zgraditi stanovanja. Tudi to je precej vplivalo na makedonsko že tako šibko gospodarstvo v teh letih.

"Gibanje" v makedonskih vaseh je bilo posledica obveznega odkupa kmetijskih pridelkov, nekritično prevzetega in uveljavljanega ukrepa. Bili so primeri, ko so se

¹³ Lazar Lazarov, Opštestveno-ekonomskiot razvoj na NR Makedonija vo periodot na obnovata in industrijalizacijata (1944-1957). Institut za nacionalna istorija, Skopje, 1988, str. 89-94.

¹⁴ Violeta Ačkoska, Agrarno-sopstveničkite odnosi, promeni i procesi vo Makedonija 1944-1953. Institut za nacionalna istorija, Skopje, 1998, str. 162-238.

¹⁵ Ačkoska, Agrarno-sopstveničkite odnosi..., str. 206; Branislav Đurđev, Posleratno naseljavanje Vojvodine 1945-1981. Novi Sad, 1995, str. 87-93.

od kmetov zahtevali tržni presežki, čeprav sploh niso obstajali.¹⁶

Prehod na prvi petletni plan leta 1947 je dal upanje za hitrejši razvoj gospodarstva, čeprav je bil usmerjen na elektrifikacijo in zelo malo na industrijske in prometne objekte.¹⁷

Gospodarske tokove po opravljeni agrarni reformi in kolonizaciji, kot tudi po Rezoluciji Informbiroja iz leta 1948, je vznemirila zelo nepopularna akcija za formiranje kmetijskih delovnih zadrug po primeru Sovjetske zveze. Makedonija je precej "disciplinirano" in v glavnem s prisilnimi ukrepi ustanovila več kot 800 kmetijskih delovnih zadrug, tudi tam, kjer sploh ni bilo pogojev za to.¹⁸ Do opuščanja te namere je prišlo v začetku petdesetih let, ko so rentabilnejše zadruge prerasle v kmetijska gospodarstva v družbeni lasti, druge pa so bile razpuščene, vendar ne brez posledic.

Za obdobje administrativnega upravljanja (1945-1953) so torej bili značilni naporji za stabiliziranje kmetijstva in za začetek oživljanja drugih gospodarskih panog s skromnimi sredstvi in z velikimi težavami.

Za gospodarski razvoj drugega, t.i. "samoupravnega obdobja" (1951-1970) je bilo značilno preveliko vpletanje Partije in državnih organov v gospodarske zadeve. Opravičilo za to naj bi bila potrebna stabilizacija samoupravljanja, kar je prispevalo k pogostim ustavnim spremembam, ki pa niso prinašale bistvenih sprememb v družbeno-ekonomskih odnosih.¹⁹ Za Makedonijo je bilo to še bolj značilno, ker so bili na vodilnih političnih in državnih položajih, kjer se je odločalo o gospodarstvu, udeleženci NOV (1941-1945) brez potrebnega znanja in nagnjeni k diletantskim potezam. V sedemdesetih letih so v Makedoniji začeli graditi kapitalne objekte, na primer železarno v Skopju, "Ohis", pozneje pa tudi "Feni" in druge objekte. Prav tako je bila prednostna tekstilna industrija in je takorekoč vsako mesto dobilo svojo tekstilno tovarno. Zgrajenih je bilo veliko t.i. "političnih objektov", niso izostale tudi zlorabe sredstev pri kapitalni izgradnji večjih objektov. O primeru porabe prevelikega zneska denarja za potovanja po državi in v tujino v času izgradnje skopske železarne so pisali vsi jugoslovanski časopisi kot o primeru neresnosti pri delu in je zato pri makedonskih voditeljih posredoval osebno Josip Broz-Tito.²⁰

Tretje obdobje ekonomskega razvoja, ki sem ga poimenoval "decentralizacija in razpad Jugoslavije", je za Makedonijo značilno po tem, da je z ustavnimi amandmaji in z Ustavo iz leta 1974 dobila večjo ekonomsko samostojnost. Vendar pa so občine to samostojnost zlorabile in zgrajeno je bilo veliko neproduktivnih objektov v krajih, v katerih so bili doma republiški funkcionarji. V to obdobje sodi tudi neracionalna uporaba sredstev jugoslovanskih skladov, namenjenih za nerazvite republike in SAP Kosovo. Namesto da bi prispevala k razvoju gospodarstva, so ta sredstva ustvarjala ekonomske parazite, ki so dodeljene kredite

¹⁶ Violeta Ačkoska, Zadolženiot odkup vo Makedonija 1945-1953. Institut za nacionalna istorija, Skopje, 1995, str. 90.

¹⁷ Lazarov, nav. delo, str. 223.

¹⁸ Ačkoska, Agrarno-sopstveničkite odnosi..., str. 264.

¹⁹ Kiro Hadži Vasilev, Šudbinite na socijalizmot. Matica makedonska, Skopje, 1999, str. 158.

²⁰ Tito je kritiziral makedonsko vodstvo, ki je načrtovalo izgradnjo dragih objektov, ki niso bili ekonomsko upravičeni, t.j. njihova ekonomska upravičenost ni bila znana, kar se je pokazalo kot točno na primeru skopske železarne in "Feni"-ja.

uporabljali za plače, ne pa za razvoj gospodarstva.

Makedonsko vodstvo, predvsem mlajše, ki je prišlo na oblast v sedemdesetih letih, je skušalo slediti primeru bolj razvitih republik, predvsem Slovenije, ki je veliko več pozornosti namenjala gospodarstvu kot politiki. To je bilo občutiti pri tretiranju ekonomskih vprašanj v kongresnem gradivu Zveze komunistov Makedonije. Čeprav je bilo v Makedoniji precej kritičnih pripomb na račun slovenskega "egoizma", je šele tedaj postalo jasno, da je Makedonija svoj razvoj med ostalim bazirala tudi na pomoči Slovenije. Slovenija je namreč absorbirala dober del kmetijskih pridelkov, Makedonija pa je dobivala kakovostne industrijske izdelke kovinske, lesne in druge industrije. Vlaganja Slovenije v sklade federacije, ki so se nato delili nerazvitim republikam, so bila največja.

Makedonija je največjo gospodarsko krizo doživela v sredini osemdesetih let. Kot tudi v nekaterih drugih republikah so se z "antiliberalističnim" udarom vrnila stari, "preverjeni" kadri iz NOV, ki so se bali izgube oblasti. Osmi kongres Zveze komunistov Makedonije leta 1982 je ocenil, da je "Zveza komunistov Makedonije opravila pomembno delo", vendar se je na koncu leta 1986 pojavila informacija, da se je število brezposelnih dvignilo na 141.147. Na čelu Zveze komunistov Makedonije je bil takrat Angel Čemerski, ki se je imel za ekonomista. Na čelo stranke je prišel z "antiliberalističnim udarom" in je tam ostal celih petnajst let. V gospodarstvu so na vodilna mesta prišli ljudje, ki nikoli niso delali v gospodarstvu. Ta podatek sam po sebi govori o načinu angažiranja komunistov v ekonomskih vprašanjih.

Omeniti moram enega najpomembnejših razlogov za ekonomsko zaostajanje Makedonije. To je bila njena narodnostna sestava. Demonstracije albanske narodne manjšine leta 1969 so imele politične in ekonomske posledice. Namesto v gospodarstvo je morala Makedonija vlagati v varnostno strukturo, da bi preprečila bodoče nemire. V letih, ki so sledila se je več gradilo na območjih, kjer je bilo albansko prebivalstvo številnejše (Tetovo, Gostivar, Debar, Kumanovo). Vendar se na teh območjih zaradi nekontroliranega prirastka prebivalstva brezposelnost ni zmanjševala. V Tetovu, na primer, je bilo zgrajenih deset tovarn, pa tudi nekajkrat več osnovnih in srednjih šol za otroke albanske manjšine, kar kaže drugo dimenzijo makedonske realnosti.²¹

Vseeno lahko zaključim, da se je kljub tavanju, nesporazumom, obtožbam, napačnim rešitvam in podobnemu makedonsko gospodarstvo najbolj razvilo v obdobju 1971-1991. K temu je prispevalo več dejavnikov, najbolj pa decentralizacija in liberalnejši pristop k uvajanju nekaterih elementov tržne ekonomije. Nastal je širši tržni prostor, ki je lahko absorbiral makedonske izdelke, predvsem izdelke kmetijske, tekstilne in usnjarske industrije. Seveda je k temu pripomogel tudi izvoz v vzhodnoevropske in tudi v afriške dežele.

Ob kompleksu nerešenih sistemskih vprašanj v SFR Jugoslaviji, tradicionalni gospodarski zaostalosti Makedonije v preteklosti, nezadostni ekonomski in drugi izobrazbenosti ter nenehnih političnih napetostih v mednacionalnih odnosih že od 1945. leta, predvsem v odnosih z albansko narodnostno manjšino, lahko zaključim, da je nezadostna gospodarska rast v primerjavi z ostalimi jugoslovanskimi republikami rezultat ne samo objektivnih ampak tudi subjektivnih

²¹ Državen arhiv Republike Makedonije, fond CK ZKM, 1.427.170.12/281-294

dejavnikov.

Novica Veljanovski

MACEDONIA'S ECONOMIC POSITION IN YUGOSLAVIA

S u m m a r y

In the period when the part of the Vardar Macedonia belonged to Serbia and later on to the Kingdom of Yugoslavia, it was - because of its distant location - rather cut off and therefore neglected as regards economic investment and development. The facilities constructed at the times of the Kingdom of Yugoslavia can be counted on the fingers of one hand. Since it was generally believed at that time that predominantly agriculture should be promoted in that area, no profit-making or accumulative industry was developed. There were some investments in food and processing industry, textile, leather, chemical industry, whereas heavy industry was completely neglected. Domestic capital which was invested in the Macedonian economy was too scarce to reach beyond the local or regional borders, whereas Macedonia was too risky for foreign capital. The situation improved slightly after 1935, with the emergence of foreign investment of enterprises.

After the second world war, Macedonian economy - despite numerous disagreements, accusations, wrong decisions and similar problems - bloomed the most in the period from 1971 to 1991. Several factors contributed to this, most of all decentralisation and more liberal approach to introducing some elements of market economy. Market area expanded and was, in turn, able to absorb Macedonian products, in particular agricultural, textile and leather products. In addition, exports to eastern-European and also African countries contributed to an improvement.

Taking into account numerous unsolved issues within the SFR Yugoslavia, traditional economic underdevelopment of Macedonia in the past, insufficient economic and other education and constant political tensions among the nations since 1945, notably with the Albanian minority, it can be concluded that insufficient economic growth compared to other republics of the former Yugoslavia was not only a result of objective but also of subjective factors.